

Musiqiy faoliyat vositasida talabalarning ma'naviy dunyosini shakllantirish

A.X.Trigulova

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti

Annotatsiya: Umumiy o'rta ta'lim tizimidagi musiqiy faoliyatning ta'rifi berilgan. Musiqiy faoliyatni to'g'ri tashkil etish to'g'risida ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: musiqiy faoliyat, faoliyat, musiqiy qobiliyat, musiqa tinglash, musiqa asbobi

Forming the spiritual world of students through musical activities

A.H.Trigulova

Tashkent State Pedagogical University named after Nizami

Abstract: The definition of musical activity in the general secondary education system is given. Information is provided on the proper organization of musical activities.

Keywords: musical activity, activity, musical ability, listening to music, musical instrument

Musiqa insonga ta'sir qilishning kuchli vositalaridan biri bo'lib, u insonga tafakkurni shakllantirishda yordam beradi – ham majoziy, ham mantiqiy. Musiqa borliqning universal qonuniyatlarini o'z ichiga oladi, ular hatto fan buni amalga oshirishdan oldin ham musiqachilar tomonidan intuitiv ravishda kashf etilgan

Badiiy va estetik tarbiyaning samarali vositalaridan biri bo'lgan musiqa insonning o'zini o'zi anglashi, ma'naviy qadriyatlarni yaratishi va ijodida o'zini namoyon qilishi uchun katta imkoniyat yaratadi.

Katta hissiy ta'sirga ega bo'lib, u odamning his-tuyg'ularini tarbiyalaydi, ta'mni shakllantiradi. Bizning maqolamizda umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quvchilarining musiqiy faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarini ochib beramiz.

Musiqiy faoliyat deganda musiqiy qadriyatlarni badiiy va estetik idrok etishdagi faoliyat, o'ziga xos xususiyati estetik maqsadni belgilash bo'lgan faoliyat tushuniladi, bu sub'ektning musiqiy hodisada yangi g'oya, tajribani kashf etish imkoniyatidan iborat. Musiqiy faoliyatda musiqiylik rivojlanadi. *"Musiqiylik-bu musiqiy faoliyatda uni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun zarur bo'lgan tug'ma moyilliklar asosida*

*rivojlanadigan qobiliyatlar majmui. Musiqiylikning markazi insonning musiqaga hissiy munosabatda bo'lish qobiliyatidir. Musiqiylikning asosini uchta musiqiy qobiliyat tashkil etadi: musiqiy tuyg'u, musiqiy va eshitish qobiliyati va ritm hissi"*¹

Musiqiylikning markazi insonning musiqaga hissiy munosabatda bo'lish qobiliyatidir. Musiqiylikning ikki turi mavjud: musiqani idrok etish qobiliyati (musiqiy sezgirlik) va musiqani ijro etish va yaratish qobiliyati (musiqiy ijodkorlik).

B.Teplov musiqiy qobiliyatlarni "*insonning individual psixologik xususiyatlari, musiqani idrok etish, ijro etish, bastalash, musiqa sohasida o'rganish qobiliyatini belgilaydi. U yoki bu darajada musiqiy qobiliyat deyarli barcha odamlarda namoyon bo'ladi. Aniq, individual ravishda namoyon bo'ladigan musiqiy qobiliyatlar musiqiy qobiliyat deb ataladi*"² U "*musiqiy qobiliyatlarning uchta asosiy turini aniqladi: rejim hissi; musiqiy va eshitish qobiliyati; ritm hissi*".³

Maktab o'quvchilarining musiqiy ta'limida musiqiy faoliyatning bir nechta turlari qayd etilishi kerak, masalan: ijro etish, musiqani idrok etish va musiqiy va ta'lim faoliyati.

Maktab ta'limi tizimida o'quvchilarning ijro faoliyatining asosiy turlari qo'shiq aytish, musiqiy-ritmik harakatlar, musiqa asboblari o'ynashdir. Musiqiy faoliyatning etakchi turi vokal-xor ishi bo'lib, u musiqiy va hissiy qobiliyatlarni, musiqiy va eshitish qobiliyatlarini faol shakllantiradi. Ushbu faoliyat jarayonida eshitish va ovozni muvofiqlashtirish juda muhimdir, ya'ni qo'shiq intonatsiyasining o'zaro ta'siri va eshitish mushaklari hissi. O'zbekiston umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun zamonaviy repertuar yaratishda D.Amanullayeva, A.Mansurov, N.Narxodjeyev, X.Hasanova kabi kompozitorlar katta rol o'ynaydi. I.Akbarov, Sh.Ermatov, F.Nazarov qo'shiqlari juda mashhur.

Musiqiy faoliyatning maxsus turi sifatida biz talabalarning musiqa haqidagi tasavvurlarini ta'kidlaymiz. Musiqa tinglash qiziqishni, unga bo'lgan muhabbatni rivojlantiradi, musiqiy ufqni kengaytiradi, maktab o'quvchilarining musiqiy sezgirligini oshiradi, musiqiy didning boshlanishini tarbiyalaydi. Musiqa tinglash xotirani, fikrlash jarayonlarini va voqelikni majoziy idrok etishni faollashtiradi, ichki dunyoni boyitadi va muhim aloqa vositasidir. Talaba musiqaning unga ta'siri va uning mazmunini tushunish bilan bog'liq turli xil his-tuyg'ularni boshdan kechiradi. Hissiy-majoziy bilimlar natijasida musiqa asarining mazmuni, uning g'oyaviy yo'nalishi to'g'risida tushuncha shakllanadi O'zbekiston maktablarida "musiqa madaniyati" fanidan dasturlarda jahon musiqa madaniyati klassiklari (I.Xaydn, V.Motsart, L.Betxoven, E.Grig, P.Chaykovskiy, M.Mussorgskiy va boshqalar) musiqalarini tinglashga, shuningdek, musiqa asarlarining asarlariga katta e'tibor

¹ Радынова О.П. Музыкальные шедевры. - М.: Гном-Пресс. 1999. - С. 41.

² Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей. - М., 1985. - с. 336.

³ Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей. - М., 1985. - с. 41

qaratilmoqda. o'zbek kompozitorlari (M.Ashrafi, S.Yudakov, A.Mansurov, D.Amanullayeva va LR).

Biz musiqiy faoliyatning quyidagi turini ajratamiz - musiqiy va ritmik faoliyat, bu musiqiy savodxonlik elementlari bilan tanishishni, kosmosda yo'nalishni rivojlantirishni, badiiy va ijodiy qobiliyatlarni shakllantirishni ta'minlaydi. U to'g'ri holatni shakllantiradi, qat'iyatlilik, Iroda, kollektivizmni rivojlantiradi.

O'qituvchi musiqiy va ritmik harakatlarning har xil turlarini (raqs, syujet shaklidagi harakatlar, jismoniy mashqlar) taklif etadi. Jismoniy mashqlardan asosiy (yurish, yugurish, sakrash), umumiy rivojlanish va jangovar mashqlar (qurilish, qayta qurish, harakat) qo'llaniladi. Musiqiy ritmik harakatni bolalar musiqiylikini shakllantirish vositasi sifatida ishlatish g'oyasi E. Dalkrozga tegishli. U birinchi bo'lib musiqiy va ritmik mashqlarda bolalarda musiqiy eshitish, xotira, e'tibor, harakatlarning ekspressivligi, ijodiy tasavvurni rivojlantirishning universal vositasini ko'rdi. E Dalkroz, bolalar bilan mashg'ulotlar jarayoni quvonch keltirishi kerak, aks holda u narxining yarmini yo'qotadi, deb ishongan.

Talabalarning ma'naviy dunyosini shakllantirishda musiqa asboblarida o'ynash katta rol o'ynaydi, bu o'quvchilarning his-tuyg'ularini etkazishga, fikrlashni, ijodkorlikni rivojlantirishga yordam beradi. Musiqa asbobidagi mashg'ulotlar tufayli talabalar ijodiy fikrlashni o'rganadilar, qiziqarli bo'lmagan formulali echimlarni topadilar. Ular xotira, og'zaki aql, savodxonlik, tovush va nutq sezgirligini rivojlantiradilar.

Umumiy ta'lim tizimidagi musiqiy faoliyat turlarini ko'rib chiqib, ularga umumiy tavsif berib, shuni ta'kidlash kerakki, musiqiy ta'limning asosiy vazifalari faqat maktab o'quvchilarida ijodiy faoliyatni maqsadli rivojlantirish, musiqiy fikrlashni shakllantirish va musiqiy tajribani kengaytirish orqali hal qilinishi mumkin.

Ushbu jarayonda "*musiqa madaniyati o'qituvchisi kasbining mohiyati va ijtimoiy ahamiyatini tushunishi, olingan bilimlarni turli xil kasbiy faoliyatlarda ishlatishi, fikrlash madaniyatiga ega bo'lishi, musiqa san'ati va pedagogikadagi yangi tendentsiyalardan xabardor bo'lishi, musiqa san'ati bilan bog'liq sohalarda harakat qilishi kerak*"musiqa o'qituvchisining ulkan rolini ta'kidlash kerak. san'at"⁴.

Shunday qilib, maktab o'quvchilarining musiqiy va estetik rivojlanishi umumiy o'rta ta'lim maktabidagi musiqa darslarida qiziqarli, qiziqarli musiqiy faoliyat sharoitida ro'y beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Радынова О.П. Музыкальные шедевры. - М.: Гном-Пресс. 1999
2. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей. - М., 1985. – Т 1.

4 Тригулова, А. Х. Предмет «Современная зарубежная музыка» и его значение в профессиональной подготовке магистров педагогических вузов / А. Х. Тригулова. —// Молодой ученый. — 2017. — № 16 (150). — С. 510-512.

3. Trigulova, A. K., & Kimsanov, O. (2021). Musical sense of hearing and methods of its development in the process of piano performance. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(10), 1002-1004.
4. Trigulova, A. X. (2022). The Value of the Spiritual Heritage of the Uzbek People in the Formation of Musical Culture among Students of Pedagogical Universities. *European Journal Of Innovation In Nonformal Education*, 2(4), 48-50.
5. Trigulova, A. X. (2021). Formation Of The Cognitive Activity Of 5-Class Secondary School Students With The Familiarity Of The Instruments Of The Symphony Orchestra. *Экономика и социум*, (4-1), 428-431.
6. Trigulova, A. (2022). Uzbek Opera In A Music Lesson In A Comprehensive School And Its Role In The Development Of Cognitive Activity Of Students. *Академические исследования в современной науке*, 1(15), 229-236
7. Тригулова, А. Х. Предмет «Современная зарубежная музыка» и его значение в профессиональной подготовке магистров педагогических вузов / А. Х. Тригулова. —// Молодой ученый. — 2017. — № 16 (150). — С. 510-512.
8. Trigulova, A. K., & Konurova, L. (2019). Creativity Of Pi Chaykovsky In Musical Culture Lessons In A General Educational School. *Экономика и социум*, (3), 68-70.
9. Trigulova, A. (2009). Foreign musical literature T. Ilm ziyo.
10. Trigulova, A. (2008). History of foreign music. Romantic period T.
11. Trigulova, A. X. (2016). Xorijiy musika adabiyoti. T. Ilm ziyo.
12. Trigulova, T. A. (2020). The perception of time in different cultures. In *педагогика. Проблемы, перспективы, инновации* (pp. 26-28).